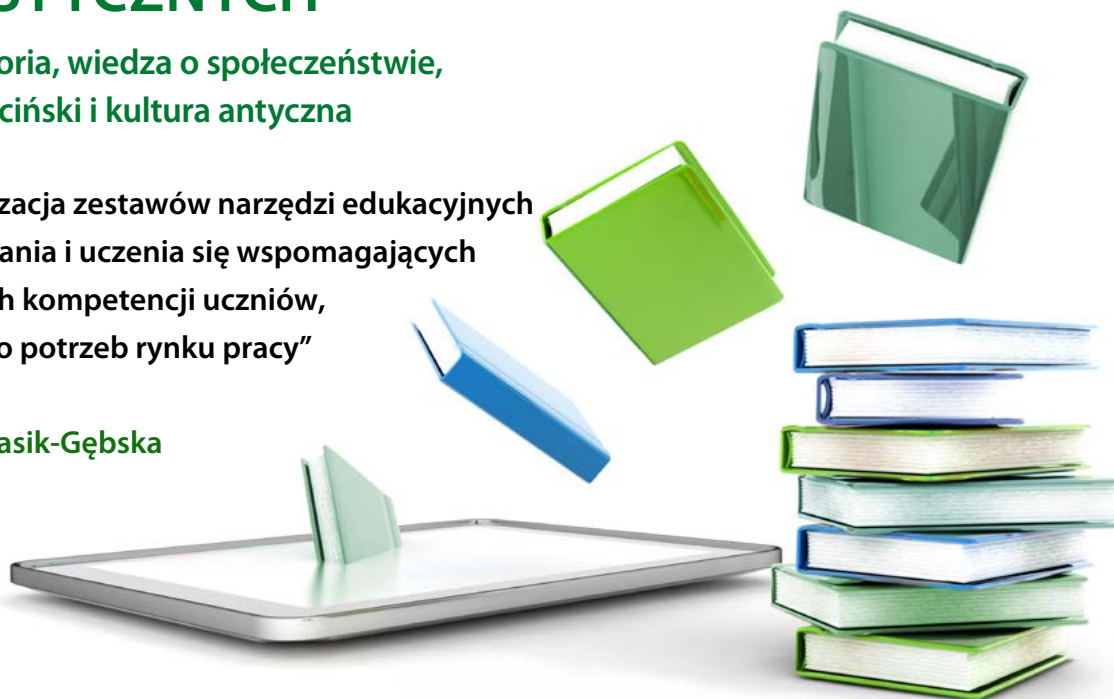

PRZEWODNIK PO NARZĘDZIACH EDUKACYJNYCH DO NAUCZANIA PRZEDMIOTÓW HUMANISTYCZNYCH

język polski, historia, wiedza o społeczeństwie,
filozofia, język łaciński i kultura antyczna

Projekt „Popularyzacja zestawów narzędzi edukacyjnych
oraz metod nauczania i uczenia się wspomagających
rozwój kluczowych kompetencji uczniów,
dostosowanych do potrzeb rynku pracy”

Oprac. Sylwia Łukasik-Gębska

Materiał powstał w ramach projektu niekonkurencyjnego pn.: **Popularyzacja zestawów narzędzi edukacyjnych oraz metod nauczania i uczenia się wspomagających rozwój kluczowych kompetencji uczniów, dostosowanych do potrzeb rynku pracy**, dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

SPIS TREŚCI

Rola narzędzi edukacyjnych w rozwijaniu kompetencji kluczowych	2
Przewodnik po narzędziach edukacyjnych do nauczania przedmiotów humanistycznych	5
Praktyczne wskazówki do wdrożenia programów nauczania	6
SIPE jako praktyczna ilustracja nauczania interdyscyplinarnego, wspierającego holistyczny rozwój ucznia	15
Miara sukcesu edukacyjnego – narzędzia pomiaru i ewaluacji kompetencji kluczowych	22

ROLA NARZĘDZI EDUKACYJNYCH W ROZWIJANIU KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

„Powiedz mi, to zapomnę. Naucz mnie, to może zapamiętam. Zaangażuj mnie, to się nauczę” – słowa Benjamina Franklina mogą być motywem przewodnim w kontekście rozważań na temat efektywności szkoły, która bez wątpienia musi podjąć wyzwanie współczesności i dostosować się do dynamicznych zmian społeczno-gospodarczych, zarówno w sferze tradycyjnych praktyk, jak i wykorzystania innowacyjnych rozwiązań, które odzwierciedlają nowoczesne trendy w edukacji.

Prezentowane zestawy narzędzi edukacyjnych powstały w ramach projektu „Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy” dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty. Zestawy te są dostępne bezpłatnie na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej i stanowią wszechstronne wsparcie dla środowiska edukacyjnego w codziennej pracy dydaktycznej. Każdy z zestawów składa się z:

1. programu nauczania (wraz z konspektami lekcji);
2. poradnika metodycznego z pięcioma przykładowymi scenariuszami lekcji;
3. scenariuszy interdyscyplinarnych projektów edukacyjnych;
4. narzędzi pomiaru dydaktycznego oraz narzędzi do ewaluacji kompetencji kluczowych.

Projekt „Popularyzacja zestawów narzędzi edukacyjnych oraz metod nauczania i uczenia się wspomagających rozwój kluczowych kompetencji uczniów, dostosowanych do potrzeb rynku pracy” jest odpowiedzią na te wyzwania. Stanowi przedsięwzięcie o istotnym znaczeniu dla rozwoju edukacji, co wpisuje się w progresywny sposób myślenia o przyszłości szkoły. Głównym celem działań podejmowanych w ramach projektu jest szeroko zakrojona popularyzacja innowacyjnych

zestawów narzędzi edukacyjnych oraz skutecznych metod nauczania, które zostały opracowane w ramach projektu „Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”, czyli programów nauczania, poradników metodycznych, scenariuszy interdyscyplinarnych projektów edukacyjnych oraz narzędzi pomiaru dydaktycznego i ewaluacji kompetencji kluczowych. To wartościowy materiał, który pozwala całościowo realizować wybrane zagadnienia w ramach poszczególnych przedmiotów na każdym poziomie edukacyjnym.

Implementacji materiałów do praktyki szkolnej mają pomóc różnego rodzaju działania promocyjne zaplanowane w projekcie, takie jak konferencje tematyczne, warsztaty przedmiotowe z modułem powarsztatowym **follow-up** i sieci współpracy. Bezpłatne Zestawy Edukacyjne upublicznione są w formie elektronicznej na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej. W ten sposób zwraca się uwagę na kluczowe rezultaty projektu, które obejmują nie tylko samą implementację nowych metod nauczania, lecz także kompleksową kampanię upowszechniającą wiedzę na temat innowacyjnych programów i narzędzi edukacyjnych w aspekcie praktycznym. Zasadniczym elementem projektu będzie sieć współpracy i samokształcenia, która umożliwi wymianę doświadczeń i wspieranie się w procesie wdrażania do praktyki zawodowej nowych metod nauczania. W założeniu projekt ma dostarczyć pracownikom oświaty kompleksowe zestawy narzędzi edukacyjnych, a przy tym promować kompetencyjny model nauczania bazujący na elastycznym i zindywidualizowanym podejściu do procesu uczenia się i nauczania.

Biorąc pod uwagę kontekst towarzyszący od początku idei projektu, należy wrócić do 2020 r., który przyspieszył cyfryzację edukacji, wymagając szybkiego przystosowania się nauczycieli do pracy zdalnej. To wydarzenie pokazało, jak istotne jest ciągle rozwijanie kompetencji oraz dostosowywanie się do zmian zachodzących wokół szkoły. W środowiskach oświatowych zaczęto proponować różne rozwiązania wzmacniające innowacyjność w edukacji. Nie można bowiem nie zauważyć, że wraz z rozwojem cyfryzacji nauczyciele muszą nieustannie dotrzymywać kroku

zmieniającej się rzeczywistości technologiczno-społeczno-gospodarczej oraz rozwijać swoje umiejętności, aby przygotować uczniów do funkcjonowania w zastanej rzeczywistości. Dlatego bagatelizowanie zmian zachodzących w środowisku zewnętrznym jest bardzo ryzykownym zachowaniem, ponieważ „pędzącego pociągu technologicznego” nie da się już zatrzymać, szczególnie teraz, w epoce tornada cyfrowego, które determinuje nie tylko potrzebę posługiwania się narzędziami informatycznymi, lecz także potrzebę doskonalenia umiejętności społecznych i komunikacyjnych, które w dobie online ulegały pejoratywnej transformacji.

Drugim aspektem, którego nie można pominąć w rozważaniach na temat przyszłości edukacji, są badania prowadzone przez instytucje oświatowe i gospodarcze w zakresie kompetencji pożądanых na rynku pracy, co siłą rzeczy dotyczy również sposobu edukacji uczniów, czyli metodyki nauczania. W raporcie World Economic Forum, na który najczęściej powołują się różnego rodzaju instytucje, wskazano na potrzebę doskonalenia konkretnych umiejętności. Są nimi: analityczne myślenie i innowacyjność, umiejętność szybkiego uczenia się i korzystanie z efektywnych strategii, kompleksowe rozwiązywanie złożonych problemów, zdolność analizowania i krytycznego myślenia, kreatywność, umiejętność zarządzania zespołem, kompleksowe rozwiązywanie problemów, korzystanie z nowoczesnych technologii, odporność na stres¹. Wszystkie prowadzone badania i strategie rozwoju stanowią zatem ważny drogowskaz przy planowaniu przyszłości szkoły, a narzędzia opracowane w projekcie wpisują się w oczekiwania społeczne oraz mogą pomóc nauczycielom skutecznie pracować z uczniem i przygotować go do efektywnego funkcjonowania na rynku pracy oraz w życiu osobistym.

¹ <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2020/> (dostęp: 10.03.2024 r.).

PRZEWODNIK PO NARZĘDZIACH EDUKACYJNYCH DO NAUCZANIA PRZEDMIOTÓW HUMANISTYCZNYCH

Opracowane w ramach projektu programy i narzędzia edukacyjne do nauczania przedmiotów humanistycznych (**języka polskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie, filozofii, języka łacińskiego i kultury antycznej dla II i III etapu edukacyjnego**) prezentują różnorodne formy pracy z uczniem, m.in. interaktywne prezentacje multimedialne, dynamiczne gry edukacyjne, wirtualne warsztaty, symulacje oraz platformy do wspólnego tworzenia projektów. Dzięki temu uczniowie mają możliwość zdobywania wiedzy w sposób angażujący, co sprzyja bardziej skutecznemu przyswajaniu materiału. Ponadto programowe koncepcje autorów uwzględniają różnorodność stylów uczenia się, aby każdy uczeń mógł znaleźć dla siebie najbardziej efektywny sposób przyswajania wiedzy. Warto zaznaczyć, że wszystkie opracowane narzędzia są zgodne z najnowszymi trendami w edukacji oraz uwzględniają wymogi programowe.

Tworzenie materiałów w ramach projektu przebiegało zgodnie z założeniami metodyki nauczania, dla której punktem wyjścia do planowania procesu dydaktycznego są programy nauczania. Do każdego programu został opracowany poradnik metodyczny, prezentujący praktyczne rozwiązania, jak efektywnie realizować treści z programu nauczania. Poradniki stanowią również źródło inspiracji do eksperymentowania z innowacyjnymi metodami nauczania, co w założeniu ma skłaniać nauczycieli do ciągłego doskonalenia i dostosowania sposobu pracy do zmieniających się potrzeb edukacyjnych. Wartością dodaną opracowanych materiałów są zaproponowane koncepcje pracy bazujące na nowatorskich rozwiązaniach, takich jak koncepcja inteligencji wielorakich i nauczania kompetencyjnego, w tym TIK. Materiały programowe zostały uzupełnione o wartościowe rozwiązania praktyczne w postaci scenariuszy interdyscyplinarnych projektów edukacyjnych i narzędzi pomiaru. W ten sposób nauczyciele otrzymują kompleksowy materiał, umożliwiający im skuteczniejsze i bardziej angażujące prowadzenie zajęć lekcyjnych.

Scenariusze interdyscyplinarne projektów edukacyjnych (SIPE) są szczególnie cennym dodatkiem do materiałów programowych, ponieważ integrują różne dziedziny wiedzy w ramach jednego projektu. Takie podejście pozwala na rozwijanie wiedzy w sposób holistyczny, ale też promuje umiejętności związane z rozwiązywaniem problemów oraz kreatywnością. Nauczyciel, korzystając z SIPE, może dostosować proces nauczania do indywidualnych potrzeb uczniów, jednocześnie rozwijając ich zdolności interdyscyplinarne.

Z kolei narzędzia pomiaru umożliwiają nauczycielom skuteczne monitorowanie postępów uczniów. Dzięki temu można dostosować tempo pracy, zidentyfikować obszary wymagające dodatkowego zaopiekowania oraz indywidualnie wspierać uczniów w procesie edukacyjnym. Narzędzia pomiaru stanowią również pomocnicze narzędzie w ewaluacji efektów nauczania oraz pracy własnej, co pozwala na ciągłe doskonalenie procesu dydaktycznego.

Opracowane w ramach projektu rozwiązania praktyczne w założeniu mają sprawić, że materiały programowe będą kompleksowym narzędziem dla nauczycieli, umożliwiającym bardziej efektywne i dostosowane do potrzeb uczniów prowadzenie zajęć lekcyjnych. Integracja teorii z praktyką oraz wykorzystanie narzędzi pomiaru w efekcie sprawią, że proces nauczania stanie się bardziej dynamiczny, interaktywny i ukierunkowany na osiągnięcie konkretnych celów edukacyjnych.

PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI DO WDROŻENIA PROGRAMÓW NAUCZANIA

Opracowane w ramach projektu programy nauczania zostały przygotowane na podstawie strategii efektywnego nauczania. Wzbogacają tradycyjne podejście o nowoczesne narzędzia, integrując teorię z praktyką. Wartością dodaną przygotowanych zestawów jest ich pragmatyczny wymiar. Taki kierunek myślenia towarzyszył autorom programów, poradników metodycznych i narzędzi

dydaktycznych opracowanych w ramach projektu. Wszystkie bazują na założeniach teoretyczno-naukowych, które stanowią podwalinę nowoczesnych koncepcji nauczania, m.in. modelu konstruktywistycznego, zgodnego z koncepcją Jeana Piageta czy teorii inteligencji wielorakich Howarda Gardnera, uwzględniającej różnorodne formy inteligencji, co pozwala na bardziej kompleksowe zrozumienie potencjału każdego ucznia. W koncepcji programowej wybrzmiewają również elementy radykalnego humanizmu i pedagogiki miłości Ericha Fromma. Przyjęta koncepcja skierowana jest na rozwijanie pełnej osobowości ucznia, kładąc przy tym nacisk na wartości humanistyczne i empatię oraz osiągnięcia współczesnej neurodydaktyki.

Wszystkie przyjęte założenia teoretyczne są starannie zaprojektowane pod względem merytorycznym i dydaktycznym. W rezultacie opracowane programy nauczania i poradniki metodyczne stanowią solidną podstawę dla praktyków edukacji, którzy aspirują do stworzenia inspirującego i efektywnego środowiska uczenia się. Na szczególną uwagę zasługują scenariusze lekcji, które stanowią załącznik do programów nauczania i poradników metodycznych. Zawierają wymienione niżej elementy, istotne z perspektywy strategii efektywnego nauczania:

- Cele lekcji dostosowane do potrzeb wszystkich uczniów, nastawione na rozwijanie ich umiejętności poznawczych, analitycznych i interpersonalnych.
- Zróżnicowane metody i techniki nauczania, angażujące uczniów do aktywności, stymulujące myślenie krytyczne i pozwalające na zastosowanie zdobytej wiedzy w praktyce.
- Indywidualizacja procesu nauczania, czyli dostosowanie materiałów do uczniów o różnych potrzebach edukacyjnych.
- Synergia tradycji i nowoczesności przez łączenie tradycyjnych metod nauczania (rozmowy nauczającej, pracy z podręcznikiem, dyskusji) z nowoczesnymi narzędziami cyfrowymi.

Oto kilka praktycznych rozwiązań zaproponowanych w programach nauczania i poradnikach metodycznych.

PRZYKŁAD 1. O funkcjach tekstu – między nami ekspertami²

Metody pracy: Metoda JIGSAW (z ang. układanka)

Zaproponowana metoda kładzie nacisk na współpracę i wzajemne zależności między uczniami, umożliwiając im lepsze zrozumienie i przyswajanie materiału. Wartość metody polega na aktywnym zaangażowaniu uczniów w proces nauki, gdzie każdy członek grupy ma określony obszar odpowiedzialności, co sprzyja pełniejszemu zrozumieniu tematu. Ponadto praca metodą JIGSAW stymuluje rozwój umiejętności społecznych, współpracy i komunikacji przez konieczność wymiany informacji między grupami, co z kolei promuje budowanie relacji i wzajemnego zrozumienia.

Przebieg ćwiczenia

Uczniowie pracują w siedmiu grupach eksperckich, w których analizują wcześniej przygotowany tekst pod kątem przypisanej im funkcji językowej (różnorodne teksty użytkowe, np. instrukcje obsługi, reklamy, ulotki, regulaminy).

Zadaniem uczniów jest zidentyfikowanie konkretnych fragmentów tekstu, które ilustrują wybraną funkcję.

Grupa 1. Funkcja informatywna

Grupa 2. Funkcja poetycka

Grupa 3. Funkcja metajęzykowa

Grupa 4. Funkcja ekspresyjna

Grupa 5. Funkcja impresyjna, w tym perswazyjna

Grupa 6. Funkcja fatyczna

Grupa 7. Funkcja magiczna

² J. Kuchta, **O funkcjach tekstu – między nami ekspertami.**

Karta pracy 1

Nazwa tekstu:

Główna funkcja tekstu:

Adresat tekstu:

Informacje zawarte w tekście:

Środki językowe zastosowane w tekście:

Wpływ tekstu na odbiorcę:

Karta pracy 2

Oceń wiarygodność informacji zawartych w tekście.

Zidentyfikuj manipulację językową zastosowaną w tekście.

Sformułuj własną opinię na temat tekstu.

PRZYKŁAD 2. Czego Bolesław Prus może nauczyć współczesnych o władzy i jej wpływie na państwo i jego obywateli?³

Metody pracy: symulacja, dyskusja, praca z tekstem

W celu zrozumienia mechanizmu władzy i jej wpływu na państwo oraz jego obywateli Autorka scenariusza zaproponowała metodę symulacji, która umożliwia uczniom poznawanie różnych aspektów władzy, począwszy od politycznych decyzji, a skończywszy na interakcjach społecznych. Wybrana metoda pozwala na lepsze zrozumienie mechanizmów decyzyjnych oraz skutków różnych działań w obszarze polityki i władzy. Uczniowie muszą analizować sytuację, podejmować decyzje,

³ J. Kuchta, **Czego Bolesław Prus może nauczyć współczesnych o władzy i jej wpływie na państwo i jego obywateli?**

a następnie argumentować swoje wybory. To doskonałe narzędzie do rozwijania umiejętności logicznego myślenia, skutecznej argumentacji, komunikacji i współpracy.

Karta pracy 1

Wymień wszystkie formy władzy przedstawione we wskazanym fragmencie tekstu.

Opisz, jak każda z tych form władzy wpływa na państwo i jego obywateli.

Oceń, jakie są pozytywne i negatywne aspekty każdej z tych form władzy.

Karta pracy 2

Porównaj władzę w czasach Bolesława Prusa z władzą współcześnie.

Znajdź podobieństwa i różnice między tymi dwoma okresami.

Sformułuj wnioski na temat ewolucji władzy na przestrzeni dziejów.

PRZYKŁAD 3. Nagrywanie filmu / rozmowy / wywiadu / sondy ulicznej / telewizyjnej debaty politycznej

Propozycje tematów

1. Wywiad z Ramzesem na temat jego modelu sprawowania władzy (grupa czteroosobowa).

Osoby: Ramzes, trzech dziennikarzy dociekających, jakie rządy będzie sprawował Ramzes.

2. Wywiad z Horusem na temat jego modelu sprawowania władzy (grupa czteroosobowa). **Osoby:**

Horus, trzech dziennikarzy dociekających, jakie rządy będzie sprawował Horus.

- 3. Telewizyjna debata polityczna** Ramzes kontra Horus (grupa czteroosobowa). **Osoby:** dziennikarz prowadzący debatę, Ramzes i Horus odpowiadający na pytania dziennikarza i zadający jedno pytanie swojemu przeciwnikowi, dziennikarz zadający pytanie w imieniu widzów.
- 4. Nagranie sondy ulicznej** na temat wyboru kandydata na prezydenta (grupa czteroosobowa). **Osoby:** reporter, obywatel popierający model władzy reprezentowany przez Ramzesa, obywatel popierający model władzy reprezentowany przez Horusa, obywatel niezdecydowany (odpowiadają mu niektóre elementy z pierwszego modelu i niektóre z drugiego modelu).
- 5. Nagranie rozmowy z ekspertami** (grupa trzyosobowa). **Osoby:** dziennikarz, dwóch ekspertów do spraw sprawowania władzy i jej skutków dla funkcjonowania państwa i życia jego obywateli. W tej grupie ekspertami są wcześniej przygotowani uczniowie.
- 6. Nagranie rozmowy z ekspertami** (grupa trzyosobowa). **Osoby:** dziennikarz, dwóch ekspertów do spraw stosunków międzynarodowych, którzy przedstawią wpływ modeli władzy na relacje z innymi państwami i sposób rozwiązywania sporów między nimi.

PRZYKŁAD 4. Przykłady innowacyjnych rozwiązań z historii na III etapie edukacyjnym⁴

Nauczanie historii daje duże możliwości w zakresie doskonalenia umiejętności krytycznego myślenia. Jednym z ciekawszych podejść są zadania porównawcze, zestawiające dwie płaszczyzny czasowe, np. „Gdybyś był epoką historyczną, to którą?”. Prowadzący może zainicjować dyskusję, np. od słów: „Gdybym był epoką historyczną, to z pewnością byłbym jak XIX w. – interesują mnie nowości, odkrycia i tak jak Włochy oraz Niemcy lubię walczyć o swoje...”. Analogicznym ćwiczeniem jest utożsamienie się z postacią historyczną, np. „Jestem jak Vasco da Gama – lubię odkrywać i podróżować po świecie”.

⁴ P. Płonka, **Poradnik metodyczny do programu nauczania historii dla III etapu edukacyjnego (liceum ogólnokształcącego i technikum)**.

Inną inspiracją dla nauczycieli historii mogą być gry planszowe opracowane przez Instytut Pamięci Narodowej, takie jak „Bitwa Warszawska” czy „Polskie Państwo Podziemne”; oferują interaktywne podejście do nauki historii. Gra edukacyjna online „Godność, wolność i niepodległość” bazuje na zadaniach do wykonania (nazywanych misjami) z różnych okresów historii Polski.

Do atrakcyjnych sposobów angażowania uwagi historycznej uczniów należą działania praktyczne, takie jak:

- rozwiązywanie problemów przez udział uczniów w escape roomie;
- rozwijanie krytycznego myślenia, np. przez analizę sporu Józefa Piłsudskiego z Romanem Dmowskim;
- pobudzanie kreatywności przez przygotowanie leporello, np. przedstawiającego lokalne zabytki;
- praca metodą stacji zadaniowych, np. analiza nastrojów społecznych podczas rewolucji francuskiej;
- doskonalenie umiejętności w zakresie negocjacji, np. przy omawianiu przyczyn upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.

PRZYKŁAD 5. Projekt badawczy z wiedzy o społeczeństwie – klasa VIII SP – „Wpływ mediów społecznościowych na życie społeczne i emocjonalne młodzieży”

Cele projektu

1. Zrozumienie roli mediów społecznościowych w życiu codziennym uczniów.
2. Analiza wpływu mediów społecznościowych na relacje społeczne wśród młodzieży.
3. Badanie skutków emocjonalnych korzystania z mediów społecznościowych.

Etapy projektu. Uczniowie:

1. przeprowadzają ankietę wśród swoich rówieśników, aby zbadać, jak często i w jaki sposób korzystają z dostępnych mediów społecznościowych;
2. dokonują analizy treści publikowanych w mediach społecznościowych w trzech kategoriach: trendy, zainteresowania i tematy dominujące wśród młodzieży;
3. badają, jak media społecznościowe wpływają na relacje między rówieśnikami, przyjaźnie i komunikację;
4. porównują wyniki swoich badań z raportami/sondażami, aby zrozumieć szerszy kontekst wpływu mediów społecznościowych na życie społeczne młodzieży;
5. na zakończenie projektu przygotowują prezentacje, w których przedstawiają swoje wnioski, propozycje rozwiązań oraz refleksje dotyczące korzystania z mediów społecznościowych.

PRZYKŁAD 6. René Descartes i zwrot epistemologiczny. Jak uzyskać wiedzę pewną?⁵

Od starożytności aż po współczesność filozofowie dążą do zgłębienia tajemnic ludzkiej egzystencji. W dzisiejszym świecie, któremu nieobcy jest relatywizm moralny i konsumpcjonizm, „nauka mądrości” nabiera szczególnego znaczenia. Może stać się przewodnikiem dla tych, którzy poszukują trwałych wartości i głębszego zrozumienia otaczającego ich świata.

W poradniku metodycznym „Od myślenia głowa nie boli” zaproponowano wiele metod i form pracy **z tekstami kultury**, w których współczesna pedagogika dostrzega potencjał pobudzający refleksję i emocjonalność uczniów. Film oraz literatura, ze względu na mimetyzm ludzkich doświadczeń, stanowią bardziej przystępne środki przekazu niż sama teoria. Dzięki nim możliwe jest dotarcie do wrażliwości ucznia, do jego doświadczeń i emocji. Autorka poradnika zachęca do korzystania zarówno z krótkich filmów i cytatów, jak i z pełnometrażowych dzieł literackich. Filmy edukacyjne,

⁵ M. Klajn, **René Descartes i zwrot epistemologiczny. Jak uzyskać wiedzę pewną?**.

takie jak wykłady Leszka Kołakowskiego czy materiały udostępniane przez Filozofa z Beczki, stanowią wartościowe źródło inspiracji filozoficznej. Niebagatelną rolę w edukacji filozoficznej odgrywają także prezentacje typu TED (Technology, Entertainment, Design), które mogą inicjować dyskusje filozoficzne.

W rezultacie wykorzystanie tekstów kultury na lekcjach filozofii staje się nie tylko sposobem na uatrakcyjnienie zajęć, lecz także skutecznym narzędziem rozwijającym kluczowe kompetencje uczniów i pobudzającym ich myślenie krytyczne oraz kreatywność.

Propozycja realizacji lekcji

Uczniowie dzielą się na cztery grupy. Każda grupa otrzymuje tekst do przeczytania oraz zadanie do zrealizowania, którego celem jest przeprowadzanie wywiadu z Kartezjuszem, w którym padnie m.in. odpowiedź na zadane pytanie.

- **Grupa 1.** Sceptycyzm metodyczny. Pytanie: „Jaki jest cel Pańskiego wątpienia?”,
Tekst: Tatarkiewicz W., Historia filozofii, 1999, t. II, s. 48, pkt: Sceptycyzm metodyczny.
- **Grupa 2.** Cogito, ergo sum. Pytanie: „Jak argumentuje Pan istnienie «ja poznającego»”.
Tekst: Tatarkiewicz W., Historia filozofii, 1999, t. II, s. 48, pkt: Cogito, ergo sum.
- **Grupa 3.** Dualizm psychofizyczny. Pytanie: „Jaka jest relacja «ja» do ciała?”.
Tekst: Descartes R., Rozprawa o metodzie, 2002, cz. IV, 2. akapit (s. 25–26).
- **Grupa 4.** Racjonalizm epistemologiczny. Pytanie: „Jaki jest Pana stosunek do empiryzmu?”.
Tekst: Descartes R., Rozprawa o metodzie, 2002, cz. IV, 4. akapit (s. 28).

Po wykonanym zadaniu grupy prezentują swoje wywiady. Po każdym z wywiadów nauczyciel krótko podsumowuje główną myśl Kartezjusza związaną z pracą danej grupy.

SIPE JAKO PRAKTYCZNA ILUSTRACJA NAUCZANIA INTERDYSCYPLINARNEGO, WSPIERAJĄCEGO HOLISTYCZNY ROZWÓJ UCZNIA

Interdyscyplinarność, holistyka, pragmatyzm – to wyzwanie i klucz do nowoczesnego nauczania. Odpowiedzią na to wyzwanie jest nauczanie interdyscyplinarne, które integruje różnorodne dziedziny wiedzy, umożliwiając uczniom spojrzenie na problematykę z różnych punktów widzenia. Opracowane w ramach projektu scenariusze interdyscyplinarnych projektów edukacyjnych (SIPE) stanowią trampolinę do stosowania w praktyce szkolnej nowoczesnych metod nauczania, wspierając holistyczny rozwój ucznia. Przez integrowanie treści z różnych dziedzin, uczniowie rozwijają umiejętność łączenia wiedzy, co staje się nie tylko fundamentem ich edukacji, lecz także przygotowuje do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającym się świecie, w którym umiejętność myślenia interdyscyplinarnego jest kluczowa.

Opracowane w ramach projektu scenariusze interdyscyplinarne to narzędzia dydaktyczne, ale również pełnowartościowe projekty edukacyjne, które łączą w sobie elementy różnych przedmiotów, umożliwiając uczniom zdobywanie wiedzy w kontekście rzeczywistych sytuacji życiowych. Poniżej zostały podane losowo wybrane przykłady zaczerpnięte z SIPE z zaprezentowaniem możliwości ich implementacji do praktyki szkolnej. Całość scenariuszy została zamieszczona na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej.

Przykłady zadań projektowych

PRZYKŁAD 1. Projekt „Strasznie śmieszne. Alicja w Krainie Nauki” – II etap edukacyjny⁶

Projekt „Strasznie śmieszne. Alicja w Krainie Nauki” zakłada integrację wiedzy z zakresu języka polskiego, matematyki, informatyki, plastyki, muzyki i języka angielskiego. Główne cele projektu obejmują rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów, motywację do nauki przez lekturę „Alicji w Krainie Czarów” oraz rozwijanie umiejętności pracy zespołowej, kreatywności i analitycznego myślenia. Cele szczegółowe projektu obejmują nie tylko zdobywanie wiedzy literackiej, lecz także rozwijanie umiejętności matematycznych, artystycznych, językowych oraz korzystanie z technologii informacyjnej.

Projekt kładzie nacisk na interdyscyplinarność, korelując wiedzę z różnych dziedzin nauki i sztuki. Uczniowie uczą się wyrażać swoje opinie, dzielić się wiedzą, stawiać pytania i poszukiwać odpowiedzi. Do zadań uczniów należy m.in. stworzenie mowy obrończej, opowiadanie o lekturze, analiza fragmentów filmu i książki, tworzenie gier karcianych i rozwijanie myślenia metaforycznego. Projekt pomaga uczniom dostrzec powiązania między różnymi dziedzinami wiedzy i sztuki. Uczniowie uczą się samooceny i oceny koleżeńskiej.

Sposoby implementacji projektu do praktyki szkolnej

PROPOZYCJA 1. Pokaz multimedialny na lekcji przedstawiający interdyscyplinarność projektu

Prezentowanie idei projektu może zaczynać się od pokazu multimedialnego, który prezentuje główne cele projektu oraz konkretne zadania, jakie będą realizowane przez uczniów. W prezentacji mogą być uwzględnione fragmenty lektury „Alicja w Krainie Czarów”, przykłady zadań matematycznych, prace plastyczne, nagrania muzyczne stworzone przez uczniów, a także przykłady

⁶ M. Goik, **Strasznie śmieszne. Alicja w Krainie Nauki**.

gier karcianych. Pokaz ten pomoże uczniom i nauczycielom zobaczyć, jak różnorodne dziedziny wiedzy łączą się w jednym projekcie.

PROPOZYCJA 2. Warsztaty zespołowe na zajęciach praktycznych

Kolejnym etapem może być zorganizowanie warsztatów zespołowych, w trakcie których uczniowie będą mieli okazję pracować nad konkretnymi elementami projektu. Na przykład grupa uczniów może skoncentrować się na tworzeniu gier karcianych związanych z treściami lektury, inna grupa może przygotować prezentację multimedialną, a kolejna – analizę filmu i fragmentu książki. W trakcie warsztatów nauczyciel może pełnić rolę mentora, udzielając wskazówek i pomagając w integracji różnych działań.

PRZYKŁAD 2. Z hyde parków do debaty oksfordzkiej – III etap edukacyjny⁷

Projekt „Z hyde parków do debaty oksfordzkiej” umożliwi uczniom praktyczne zastosowanie umiejętności językowych w tworzeniu argumentacji, redagowaniu tekstów i przygotowaniu do wystąpień publicznych. Przez zaproponowaną do realizacji debatę oksfordzką uczniowie integrują wiedzę z języka polskiego, historii i wiedzy o społeczeństwie, co pozwala na lepsze zrozumienie związków między różnymi dziedzinami nauki. Poza tym praca w projekcie rozwija umiejętności oratorskie, zdolność do jasnego wyrażania myśli, efektywnego przekazywania informacji oraz argumentowania. To umiejętności przydatne w kontekście edukacyjnym, ale także w życiu społecznym i zawodowym.

Dużą wartością przedsięwzięcia jest doskonalenie umiejętności współpracy, efektywnej komunikacji oraz zdolności do rozwiązywania problemów w grupie, co służy integracji uczniów. Projekt zakłada również opcję realizacji w formule zdalnej z wykorzystaniem nowoczesnych

⁷ M. Jas, **Z hyde parków do debaty oksfordzkiej**.

narzędzi, takich jak Microsoft Teams, Zoom czy Google Meet, dzięki czemu uczniowie mają szansę na rozwijanie kompetencji cyfrowych oraz zdobywanie doświadczenia w pracy online.

Sposoby implementacji projektu do praktyki szkolnej

PROPOZYCJA 1. Warsztaty dla uczniów

Nauczyciel rozpoczyna projekt od cyklu warsztatów doskonalących umiejętności niezbędne w prowadzeniu debat, które obejmują naukę podstawowych zasad debatowania, technik argumentacji oraz sztuki przekonywania. W tym celu może przeprowadzić zajęcia, na których omówione zostaną elementy formalne debat oksfordzkich, takie jak struktura debaty, role uczestników czy techniki przekonywania. Następnie uczniowie będą mieli okazję praktycznego zastosowania zdobytej wiedzy, uczestnicząc w symulacjach debat i doskonaląc przy tym swoje umiejętności perswazyjne.

PROPOZYCJA 2. Przygotowanie do debaty oksfordzkiej

Kolejnym krokiem może być wybór tematu debaty oksfordzkiej z zakresu historii lub wiedzy o społeczeństwie. Przykładowy temat mógłby dotyczyć ważnych wydarzeń historycznych, postaci historycznych czy aktualnych problemów społecznych. Uczniowie mogą zostać podzieleni na dwie drużyny, aby przygotować argumenty zarówno w roli zwolenników, jak i przeciwników danej tezy. Przygotowanie do debaty obejmuje nie tylko zdobywanie wiedzy na temat wybranego zagadnienia, lecz także praktyczne zastosowanie umiejętności redagowania tekstów argumentacyjnych oraz przygotowania mowy. Debata może być przeprowadzona zarówno w formie tradycyjnej, jak i online przy użyciu narzędzi do wideokonferencji. Uczniowie mają szansę na prezentację swoich argumentów, obronę swoich stanowisk oraz konstruktywną dyskusję. Dodatkowo projekt może uwzględniać ocenę poszczególnych umiejętności, takich jak: jasność przekazu, skuteczność argumentacji czy umiejętność odpowiadania na pytania.

PRZYKŁAD 3. Czy Monteskiusz zgodziłby się na czwartą władzę? Rola mediów we współczesnym świecie – II etap edukacyjny⁸

Jedną z ciekawych form pracy są pytania prowokacyjne. Tak jest w przypadku pytania postawionego w temacie powyższego projektu, na które trudno jest jednoznacznie odpowiedzieć, gdyż Monteskiusz żył w XVIII w., a koncepcja czwartej władzy w kontekście współczesnych mediów i technologii jest nowoczesnym zjawiskiem. Monteskiusz był zwolennikiem trójpodziału władzy na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, co miało zapewnić równowagę i uniknąć nadużyć. Dlatego możemy jedynie spekulować, czy zaakceptowałby nowe formy władzy i wpływu społecznego, takie jak media.

Niemniej jednak nie da się nie zauważyć, że rola mediów we współczesnym świecie jest istotna, zwłaszcza w kontekście umacniania demokracji. Mogą one pełnić funkcję strażników demokracji, dostarczając obywatelom niezbędne informacje, ułatwiając debatę publiczną i kontrolując działania władz. Jednakże, czy pełnią taką funkcję zależy od tego, jakie wartości i standardy kierują działaniami mediów.

Metody pracy: dyskusja, mapa mentalna, burza mózgów czy World Café, praca z podręcznikiem, metoda odwróconej lekcji, pogadanka.

Sposób realizacji projektu edukacyjnego uwzględnia różnorodne formy aktywności uczniów, co może przyczynić się do pełniejszego zrozumienia tematu oraz rozwijania kompetencji społecznych i badawczych.

⁸ B. Czerkawska, I. Lachowicz, **Czy Monteskiusz zgodziłby się na czwartą władzę? Rola mediów we współczesnym świecie.**

Działania podejmowane w projekcie

Faza wstępna projektu

1. Planowanie powtórzenia informacji z klasy VI z działu „Europa w XVII i XVIII wieku”.
2. Wykorzystanie e-podręczników, takich jak „Kto tu rządzi?”.
3. Lekcja wiedzy o społeczeństwie z wykorzystaniem bloku dwugodzinnego – wprowadzenie metody projektu. Nauczyciel przedstawia uczniom zagadnienie dotyczące czwartej władzy.
4. Podział uczniów na zespoły – praca metodą World Café. Praca przebiega w trzech rundach, w trakcie których uczniowie przemieszczają się między stolikami, generując pomysły na projekt.
5. Wybór pomysłów na zadania projektowe.

Zadania projektowe

1. Nagranie filmu z wywiadem na temat nietypowych zainteresowań uczniów. Konsultacje z nauczycielem języka polskiego w zakresie redakcji tekstu.
2. Konsultacje z nauczycielem informatyki w zakresie montażu filmu. Uczniowie wybierają zainteresowania, które będą inspirujące dla innych uczniów, następnie organizują pokaz filmu dla Rady Rodziców na temat inspirujących zainteresowań uczniów.
3. Stworzenie przestrzeni w szkole do rozwijania tych zainteresowań.

PRZYKŁAD 4. Jak słuchać lepiej, widzieć i czuć więcej? – międzykulturowy projekt na temat tolerancji⁹

Głównym celem projektu jest doskonalenie umiejętności pracy w zespole przy pracy nad wspólnym projektem oraz kształtowanie postaw dojrzałości względem podejmowanych działań, szacunku do dziedzictwa kultury narodowej i etnicznej oraz tolerancji.

⁹ M. Wdowiak, **Jak słuchać lepiej, widzieć i czuć więcej? – międzykulturowy projekt na temat tolerancji.**

Metody i techniki pracy zaproponowane w projekcie mają na celu kształtowanie umiejętności w obszarze poznawczym, społecznym i emocjonalnym. Kluczowe elementy wartości projektu obejmują: kompetencje badawcze, takie jak stawianie pytań badawczych i poszukiwanie odpowiedzi, w zakresie ekspresji kulturowej, przez zdobywanie wiedzy przedmiotowej w zakresie twórczości autorów starożytnych. W ramach projektu zaplanowano tłumaczenie tekstów starożytnych i korzystanie z narzędzi technologicznych.

Działania realizowane w projekcie

W ramach realizacji projektu zaproponowano cykl 6 wykładów.

1. Czczenie nowych bóstw, „Obrona Sokratesa” i archetyp prześladowanego mędrca
2. Przeciw Apionowi (**Contra Apionem**) Józefa Flawiusza. Skąd wziął się negatywny obraz Żydów w starożytności?
3. „Sanguis martyrum – semen christianorum” – o prześladowaniach chrześcijan
4. Biblijna wieża Babel – językowe obrazy świata: wybrane pojęcia – cykl
5. Elementy ksenofobiczne w opisie Germanów przez Tacyta
6. Czytanie Cicerona: „Jak długo jeszcze, Katyline, nadużywać będziesz naszej cierpliwości” (**Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?**) – zmienne losy, wygnanie i śmierć Cicerona

Po każdym wykładzie zaproponowano temat do opracowania. Temat powinien zostać dostosowany do tematyki wykładów, np.:

1. Wystawienie scenki napisanej na podstawie fragmentów „Obrony Sokratesa”
2. Wystawienie scenki napisanej na podstawie fragmentów „Przeciw Apionowi”
3. Plakat antydyskryminacyjny pt. „Obrona chrześcijan” lub odparcie zarzutów w scenie prezentującej proces sądowy
4. Plakat wielojęzyczny lub portfolio językowe (wybrane pojęcia)

5. Plakat prezentujący walory Germanii. Tłumaczenie z języka łacińskiego i opracowanie teoretyczne wybranych fragmentów (do wyboru: język polski, język angielski, język mniejszości narodowej lub etnicznej)
6. Tłumaczenie fragmentu i jego wystawienie w postaci scenki teatralnej (do wyboru: język polski, język angielski, język mniejszości narodowej lub etnicznej)
7. Opracowanie teoretyczne wybranych koncepcji lub analiza współczesnych przykładów nietolerancji w świetle tych pojęć

MIARA SUKCESU EDUKACYJNEGO – NARZĘDZIA POMIARU I EWALUACJI KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Narzędzia pomiaru dydaktycznego mogą stanowić wartościowy materiał w kontekście toczących się dyskusji na temat oceniania w szkole. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz.U. 2022 poz. 2230) definiuje ocenianie jako „rozpoznawanie przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności”, co wskazuje na potrzebę szerszego spojrzenia na weryfikowanie wiedzy uczniów i pozwala na odejście od sumującego oceniania na rzecz konstruktywnej informacji zwrotnej.

W przygotowanych materiałach autorzy zwrócili uwagę na potrzebę wprowadzania do szkół metodyki oceniania kształtującego, ze szczególną intencją doskonalenia samooceny i oceny koleżeńskiej. Pierwsza z nich stanowi subiektywny proces, w którym jednostka ocenia swoją wiedzę, umiejętności oraz postawy zgodnie z przyjętymi kryteriami. Warto podkreślić, że samoocena wpływa na poczucie własnej wartości oraz motywację do realizacji założonych celów. Metaforycznie rzecz ujmując, samoocena to subtelne lustro, w którym jednostka odnajduje swoje miejsce w kontekście własnych oczekiwań i standardów.

Druga z kategorii – ocena koleżeńska to sytuacja, w której uczeń jest oceniany przez rówieśników. Dobrze poprowadzona ma duży wpływ na rozwój społeczny, poznawczy i emocjonalny uczniów. Pomaga również w lepszym zrozumieniu własnej roli w grupie oraz w identyfikacji mocnych stron i obszarów do rozwoju. Poza samooceną i oceną koleżeńską autorzy materiałów zaprezentowali różne przykłady kwestionariuszy i metod badających kompetencje kluczowe. Kilka losowo wybranych prezentujemy poniżej.

Przykłady narzędzi pomiaru dydaktycznego

PRZYKŁAD 3. Arkusz samooceny¹⁰

Temat lekcji: Współczesny człowiek wobec sztucznej inteligencji na podstawie tekstu Łukasza Lamży „Sztuczna przeciętność” oraz tekstu Aleksandry Stanisławskiej „Niebezpieczna sztuczna inteligencja”.

Cel: Umiem zredagować notatkę syntetyzującą ukierunkowaną tematycznie na podstawie dwóch tekstów źródłowych.

Kryteria sukcesu – moja samoocena – zaznacz odpowiedni symbol:

- ++ oznacza „Radzę sobie z tym bardzo dobrze”,
- + „Radzę sobie z tym dobrze”,
- „Raczej nie radzę sobie z tym”,
- „Zdecydowanie nie radzę sobie z tym”.

¹⁰ M. Jas, **I książki mają swoje losy. Narzędzia pomiaru dydaktycznego i narzędzia do ewaluacji procesu rozwijania kompetencji kluczowych do języka polskiego dla III etapu edukacyjnego liceum ogólnokształcącego i technikum.**

I. Czytanie, analizowanie i interpretowanie tekstów kultury oraz ich świadomy odbiór

1. Wskazuję/podkreślam w poleceniu najważniejsze treści i na tej podstawie określam, co mam zrobić.
2. Wybieram w obu tekstach informacje kluczowe dla realizacji tematu notatki.
3. Określam stanowisko autora każdego tekstu wobec zagadnienia stanowiącego temat notatki.
4. Porównuję stanowiska obu autorów wobec zagadnienia stanowiącego temat notatki – wskazuję podobieństwa i różnice.
5. Formułuję wniosek – stwierdzenie uogólniające na temat tego, w jaki sposób autorzy odnoszą się do zagadnienia stanowiącego temat notatki.

II. Tworzenie wypowiedzi pisemnej w formie notatki syntetyzującej

1. Tworzę rzeczową (zgodną z treścią obu tekstów) wypowiedź.
2. Zachowuję zwięźłość wypowiedzi (od 60 do 90 wyrazów).
3. Tworzę spójną (składającą się z logicznie powiązanych ze sobą zdań) wypowiedź.
4. Tworzę wypowiedź zredagowaną własnymi słowami (nie cytuję fragmentów tekstów).
5. Zapisuję notatkę tekstem ciągłym.

III. Kształcenie językowe

1. Zachowuję poprawność językową w zredagowanym tekście notatki.
2. Piszę poprawnie pod względem ortograficznym.
3. Poprawnie stosuję w tekście notatki zasady interpunkcji.

Moje mocne strony:

Nad tym muszę jeszcze popracować:

Zrobię to tak:

Pomoże mi w tym:

PRZYKŁAD 2. Fragment kwestionariusza dla nauczyciela do monitorowania własnej pracy w zakresie doskonalenia umiejętności krytycznego myślenia¹¹

Jak często na moich lekcjach stwarzam uczniom możliwość rozwijania krytycznego myślenia przez pracę takimi metodami i technikami, jak:

- 1.** Samodzielne wykonanie przez ucznia notatki: Na każdej lekcji / Na więcej niż połowie lekcji / Na połowie lekcji / Na mniej niż połowie lekcji / Na żadnej lekcji.
W przypadku korzystania z tej metody podaj przykładowe tematy lekcji.
- 2.** Stawianie pytań dotyczących: porównywania, oceniania wydarzeń, szukania przyczyn i skutków: Na każdej lekcji / Na więcej niż połowie lekcji / Na połowie lekcji / Na mniej niż połowie lekcji / Na żadnej lekcji.
W przypadku korzystania z tej metody podaj przykładowe tematy lekcji.
- 3.** Formułowanie przypuszczeń (Co byłoby, gdyby...?; Co będzie dalej...?): Na każdej lekcji / Na więcej niż połowie lekcji / Na połowie lekcji / Na mniej niż połowie lekcji / Na żadnej lekcji.
W przypadku korzystania z tej metody podaj przykładowe tematy lekcji.

PRZYKŁAD 3. Kryteria oceny grupowej projektu interdyscyplinarnego¹²

Kategoria II: Ocena grupowa

Drużyna: Propozycja / Opozycja w składzie:

Skala: od 1 do 3.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

Kryterium oceny

- Spójność grupy (wzajemne uzupełnianie się przemówień, konsekwentne trzymanie się przez poszczególnych mówców przyjętej linii).
- Rozumienie tezy (precyzyjność w określeniu własnej tezy i rozwijaniu jej w toku debaty, przekonujące uzasadnienie przyjętego stanowiska).
- Sposób argumentowania (waga i siła argumentów – ich logika, adekwatność do przyjętej tezy, różnorodność, rozbudowanie argumentów trafnymi przykładami).
- Sposób kontrargumentowania (sposób prowadzenia polemiki z argumentami przeciwników, trafność obalania ich argumentów).
- Wizerunek drużyny (spójność wyglądu, poszanowanie zasad savoir-vivre wobec przeciwników, marszałka i jurorów itp.).
- Aktywność (równomierny podział aktywności, przestrzeń dla każdego członka zespołu do wypowiedzi itp.).
- Komunikacja z przeciwnikami i publicznością (forma i treść informacji zwrotnej dla przeciwników, sposób utrzymywania kontaktu z publicznością itp.).

Razem punktów:

Informacja zwrotna dla grupy:

- Mocne strony pracy zespołowej:
- Elementy warte doskonalenia:
- Wskazówki – jak doskonalić pracę w zespole:

Zapraszamy: Zestawy Narzędzi Edukacyjnych: nauczanie przedmiotów humanistycznych

<https://zpe.gov.pl/a/zestawy-narzedzi-edukacyjnych/DdkFeif7i>

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00, fax 22 345 37 70
email: sekretariat@ore.edu.pl

www.ore.edu.pl